

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.4.12>

РИБАК Н.В.

ДОСВІД ФРАНЦІЇ ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА**FRENCH EXPERIENCE OF LEGAL REGULATION OF EVALUATION OF EFFICIENCY OF LABOR LEGISLATION**

Актуальність статті полягає в тому, що органічні закони у Франції є такими, що приймаються для виконання та деталізації норм конституції. Такі закони є невід'ємними від Основного Закону. Отже, порушення норм органічного закону призведе до порушення й конституційності. За цим слідує Національна Асамблея, тобто Нижня палата французького парламенту. Водночас вимоги, яких необхідно дотримуватися під час подання законопроекту, встановлені в органічному законі та безпосередньо стосуються процедури попереднього оцінювання законопроекту. Конституційне законодавство створює передумови для оцінювання ефективності законодавства. Оскільки достатність та якість проведеного оцінювання потребує аналізу для попередження формальності, то були встановлені контролюючі органи, якими є Національна Асамблея та орган розгляду спорів, тобто Конституційна Рада. У статті з'ясовано, що трудове та господарське законодавство Франції пов'язані спільним суб'єктом регулювання. Проте такий зв'язок часто ігнорується, а надмірне господарське навантаження може спричинити банкрутство суб'єкта господарювання, а отже й втрату робочих місць. Навіть малі зміни у фінансуванні можуть викликати затримку заробітних плат, погіршення умов праці. З огляду на це будь-які зміни у регулюванні господарської діяльності мають бути оцінені щодо зміни ефективності трудового законодавства. У національній практиці варто використовувати дещо менші розміри для визнання фінансового впливу суттєвим. Наголошено, що правове регулювання оцінювання ефективності трудового законодавства у Франції має особливість, яка полягає у тому, що воно проводиться лише попередньо. Це означає, що оцінювання ефективності стосується певного законопроекту, який згодом у статусі чинного акта не аналізується на відповідність прогнозованих та фактичних показників. Такий підхід є дискусійним, адже оцінювання ефективності є циклічним процесом. Відсутність ex-post-оцінювання зменшує швидкість виявлення проблем у трудовому законодавстві. Зроблено висновок щодо підзаконних нормативно-правових актів у трудовій сфері, зміст яких часто порушує фундаментальні принципи трудового права (зокрема, рівності та недискримінації) або ж ігнорує наявні гарантії для окремих категорій громадян. Саме тому під час їх реєстрації необхідно передбачити оцінювання ефективності щодо дотримання таких аспектів.

Ключові слова: *нормативно-правові акти, принципи, трудове право, оцінювання, ефективність.*

The relevance of the article is that organic laws in France are those that are adopted to implement and detail the provisions of the constitution and are integral to it. Therefore, the violation of organic law will lead to a violation of constitutionality, which is monitored by the National Assembly, i.e. the lower house of the French parliament. At the same time, the requirements that must be met when submitting a bill are already established in the organic law and directly relate to the procedure of preliminary evaluation of the bill. Thus, constitutional legislation creates the preconditions for assessing the effectiveness

of legislation, but since the adequacy and quality of the assessment needs to be analyzed to prevent formality, a supervisory body, the National Assembly and a dispute resolution body, the Constitutional Council, has been established. The article clarifies that French labor and economic laws are linked by a common subject of regulation. However, such a link is often ignored and the excessive economic burden can lead to the bankruptcy of the business entity and, consequently, the loss of jobs, as well as small changes in funding can lead to wage delays, deteriorating working conditions. Therefore, any changes in the regulation of economic activity should be assessed in relation to changes in the effectiveness of labor legislation. Of course, in national practice, slightly smaller amounts should be used to recognize financial impact as significant. It is emphasized that the legal regulation of the evaluation of the effectiveness of labor legislation in France has an important feature that the legal regulation of the evaluation of the effectiveness of labor legislation in France is carried out only in advance. That is, the evaluation of efficiency concerns the adoption of a certain bill, and in the future the current act is not analyzed for compliance with the projected and actual indicators. This approach is debatable, as performance evaluation is a cyclical and interdependent process. The lack of ex-post evaluation worsens the speed and quality of the problems identified in the labor legislation. It is concluded that by-laws in the field of labor, their content often violates the fundamental principles of labor law, such as equality and non-discrimination or ignores the existing guarantees for certain categories, and therefore during their registration it is necessary to assess the effectiveness of compliance with such aspects.

Key words: *normative legal acts, principles, labor law, evaluation, efficiency.*

Вступ. Основи оцінювання ефективності законодавства викладені у Конституції Франції, де в ст. 34-1 зазначається, що Національна Асамблея голосує за закони на тих умовах, що встановлені органічним законом. Пропозиції Уряду щодо прийняття рішення, які визначені Національною Асамблеєю такими, що не відповідають вимогам органічного закону чи містять заборони, є неприйнятними та не включаються до порядку денного. У ст. 39 сказано, що законопроекти не виносяться на порядок денний, якщо Конференція голів Національної Асамблеї виявить, що правила, встановлені органічними законами, ігноруються. У разі розбіжності між Конференцією та Урядом питання може бути передане на розгляд Конституційної Ради [1]. Органічні закони у Франції є тими, що приймаються для виконання та деталізації норм Конституції. Вони є невід'ємними від неї. Саме тому порушення норм органічного закону призведе до порушення її конституційності. За цим слідкує Національна Асамблея, тобто Нижня палата французького Парламенту. Водночас вимоги, яких необхідно дотримуватися під час подання законопроекту, встановлені в органічному законі та безпосередньо стосуються процедури попереднього оцінювання законопроекту. Отже, конституційне законодавство створює передумови для оцінювання ефективності законодавства. Оскільки достатність та якість проведеного оцінювання потребує аналізу для попередження формальності, то існує контролюючий орган, яким є Національна Асамблея та орган розгляду спорів, тобто Конституційна Рада.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення досвіду Франції щодо правового регулювання оцінювання ефективності трудового законодавства.

Результати дослідження. Що стосується органічного закону, то ним є Органічний закон про реалізацію ст. 34-1, 39 та 44 Конституції Франції, де у ст. 8 передбачено таке: «Усі законопроекти підлягають дослідженню їх впливу. Документи, які описують таке дослідження, додаються до законопроекту одночасно з його поданням. Документи повинні визначати цілі, які має законопроект, та встановлювати причини написання нового законопроекту. Також мають бути чітко визначені такі фактори: зв'язок між даним законопроектом та чинними європейськими законами, його вплив на внутрішній порядок; стан застосування законодавства з даного питання на територіях та у сферах поширення французьких законів; способи застосування запропонованих положень в ході скасування застарілих норм, пропозиції перехідних заходів; умови застосування в автономних громадах (Новій Каледонії, південних та антарктичних територіях Франції); оцінка економічних, фінансових, соціальних та екологічних наслідків, а також очікуваних фінансових витрат та доходів від заходів, передбачених для кожної категорії державного управління, відповідних фізичних та юридичних осіб; оцінювання наслідків для державної зайнятості; кроки для Уряду чи Економічної, соціальної, екологічної ради; попередній текст необхідних доповнюючих нормативно-правових актів» [2]. Тобто дана норма зобов'язує перед реєстрацією законопроекту

проводити дослідження щодо ефективності його дії, наслідків для усіх важливих для суспільства сфер. Особливо слід відзначити оцінювання фінансового впливу, адже воно визначає можливість забезпечення реалізації норм права, та оцінювання впливу на державну зайнятість, оскільки такий показник вказує на платоспроможність населення, можливість покращити реалізацію права на працю. Такий документ відповідає й національній практиці надання пояснювальних записок до певного законопроекту, але вимоги тут є більш деталізованими та вимагають реального оцінювання, а не загальних формулювань. Сьогодні у Франції уже сформована практика щодо відмови у прийнятті законопроекту саме через недотримання ст. 8 органічного закону, формальність проведеного дослідження та низьку якість самого законопроекту.

Водночас оцінка законності та конституційності окремих положень зазначеної статті ставиться під сумнів. Хоча усі положення є чинними, перебувають у складі органічного закону та застосовуються, існує рішення Конституційної Ради Франції від 2009 р. № 579, де визначено таке: «Слід ураховувати, що проведення конкретних досліджень щодо кожної норми права може вимагатися лише тією мірою, в якій вони є доступними. Проведення дослідження призводить до неможливості інформування Урядом Парламенту про строки виконання обов'язку зі створення проєктів нормативно-правових актів, які визначені у ст.ст. 13 та 21 Конституції. Ігнорується принцип розподілу законодавчої та виконавчої влади в останньому абзаці. Решта частин ст. 8 не суперечить Конституції» [3].

Рішення Конституційної Ради Франції вказує на суттєву проблему оцінювання ефективності будь-якого законопроекту, зокрема у трудовій сфері, що стосується обов'язкового залучення до роботи над ним інших суб'єктів. Такими суб'єктами можуть бути як органи державної влади, так і роботодавці та працівники. Унаслідок цього сповільнюється процес створення законопроекту, а можливість його реєстрації залежить уже не лише від комісій чи комітетів парламенту, але й від органів виконавчої влади. Проте єдиним важливим чинником має залишатися ефективність трудового законодавства. Чим більше обґрунтованими та якісними будуть зміни, тим більшою буде ефективність. Саме з цих причин ст. 8 досі не скасована повністю, а лише частково змінена. Особливо суперечливим є зауваження Конституційної Ради Франції щодо доступності досліджень прогнозованого впливу норм права, адже використання критерію доступності може зробити процес попереднього оцінювання хаотичним, різним для кожного законопроекту, а для соціальних сфер, у тому числі трудової, навіть формальним з огляду на складність проведення вседержавних опитувань чи планування суспільного розвитку. Зрозуміло, що такий підхід є недопустимим, оскільки він зробить трудове законодавство безсистемним та частковим у дії.

Про позитивність дії досліджуваного органічного закону стверджує Бертран-Лео Комбрад, який вказує, що він спрямований на покращення якості законопроектної роботи. Автор ставить під сумнів досягнення такої мети з огляду на рішення Конституційної Ради та створення спеціальної методики дослідження впливу, яка містить вичерпну інформацію щодо вимог ст. 8 органічного закону [4]. Дійсно, без попереднього оцінювання ефективності законопроекту визначення потреби в його прийнятті та аналіз дотримання юридичної техніки матимуть політичний характер та буде суб'єктивним. Закріплення вимог щодо попереднього оцінювання ефективності для трудової сфери означає збалансування потреб усіх учасників трудових відносин, актуальність норм права та повільність запровадження нових змін для підтримання стабільності. Водночас створення методики дослідження впливу законопроекту є неоднозначним. З одного боку, така методика допомагає структурувати оцінювання, не пропустити важливі для розуміння його сутності аспекти. З іншого боку, пояснення, які надаються до такої методики, можливо використати у супроводжуючих документах без суттєвих змін, що й критикує автор [4].

Звертаючись до методики дослідження впливу, зазначимо, що є очевидним її надміру прикладний характер. Наприклад, вимога щодо мети оформлюється так: «Дослідження впливу має такі цілі: покращити якість законодавства; інформувати Парламент про масштабні реформи; надати інструмент для прийняття політичних рішень», а методи застосування у часі та просторі передбачають таке: «<...> дослідження про набрання чинності реформою, тексти, які потребують скасування, перехідні положення» [5]. Через подібні уточнення дослідження впливу й оцінювання ефективності позбавляються індивідуальності. Зокрема, копіюються стандартні вирази та формулювання. Для національної практики доречним буде використання переліку вимог, особливо у фінансових та соціальних питаннях, але надоречно буде створювати приклади заповнення, адже в такому разі новостворений механізм за своїм впливом не відрізнятиметься від пояснювальних записок. Наприклад, у пояснювальній записці до проєкту Закону України «Про працю» встановлено: «Реалізація законопроекту не потребуватиме додаткових витрат з Держав-

ного бюджету та місцевих бюджетів» [6]. Використання таких формулювань є недопустимим, адже повна зміна основного нормативно-правового акта трудового законодавства вплине на усі сфери, в тому числі і податкову, а отже й на державний бюджет. Оцінювання лише витрат не демонструє ефективності змін до трудового законодавства, адже відсутня динаміка. Крім того, фінансові витрати повинні стосуватися усіх суб'єктів трудових відносин, тобто матеріального забезпечення для працівників, прогнозування рівня їх безробіття, податкового та трудового навантаження на роботодавців, збільшення випадків офіційного оформлення трудових відносин.

У такому контексті особливо позитивно варто оцінити досвід Франції щодо дослідження впливу актів у соціальній сфері, зокрема щодо соціального страхування. Згідно зі ст. 12 Органічного Закону Франції, що надалі став частиною Кодексу соціального забезпечення у вигляді ст. 111-4, законопроекти щодо фінансування соціального страхування супроводжуються річним звітом щодо прогнозу доходів, цілей видатків, національних цільових витрат на медичне страхування на найближчих 4 роки. Звіт містить заходи з розподілу надлишків чи покриття дефіцитів, відстеження фінансового стану основних обов'язкових податкових схем для організацій. До законопроекту про фінансування соціального страхування додається програма якості та ефективності витрат і надходжень до галузі соціального забезпечення разом з діагностикою поточної ситуації в питаннях охорони здоров'я, соціальної безпеки населення [7]. Трудове законодавство є частиною соціального та впливає на захист працівників від соціальних ризиків, пов'язаних із безробіттям, тимчасовою чи повною втратою працездатності, виходом на пенсію. Відповідно, встановлення вимог щодо обґрунтування змін до трудового й соціального законодавства гарантує його стабільність. Проте в національних умовах використання переважно застарілого радянського регулювання трудових відносин та з огляду на недосконалість збору статистичної інформації щодо працевлаштування в Україні через значну частину неофіційно працевлаштованих осіб стає очевидним те, що збір інформації з минулих років лише підтверджуватиме наявність проблем та затягуватиме процес реформування. Оцінювання ефективності трудового законодавства повинно містити фінансові показники, але воно не має обмежуватися ними. Отже, запозичення даної норми є доцільним лише в частині стабільності соціальних витрат та допомог.

Окремі аспекти оцінювання ефективності трудового законодавства були висвітлені на підзаконному рівні. Вони визначають напрями й питання, які обов'язково слід визначити під час створення законопроекту. Так, у Циркулярі Прем'єр-міністра «Про підготовку законопроектів та проєктів нормативних актів та їх вплив на рівність між чоловіками та жінками» визначено обов'язковим під час підготовки законопроекту проведення оцінювання на підтримання гендерної рівності з метою «непорушення прав жінок, непоширення нерівності між жінками та чоловіками, а також з метою розгляду доцільності прийняття чітких положень щодо гарантування прав жінок та зменшення наявної нерівності» [8]. Таке питання є вкрай важливим для оцінювання ефективності трудового законодавства, адже й досі існують особливі умови для поєднання сімейного та професійного життя для жінок, але не чоловіків, заборони нічної праці для жінок. При цьому дискримінація полягає у наданні вищих посад лише чоловікам, формуванні вакансій для певної статі. Отже, проєкти змін до трудового законодавства завжди мають ураховувати питання гендерної рівності, а оцінювання їх ефективності має проводитися щодо реальної можливості гарантувати рівність, а не лише її проголошення.

Наступний Циркуляр Прем'єр-міністра Франції «Про попередню оцінку стандартів та якості законодавства» стосується визначення фінансового впливу, який обов'язково має відображатися в документах до законопроекту. Для суб'єктів господарювання фінансовий вплив вважається суттєвим, якщо він спричиняє витрати або дозволяє зекономити понад 500 000 євро для всіх компаній та понад 10 000 євро для однієї [9]. Трудове та господарське законодавство пов'язані спільним суб'єктом регулювання. Проте такий зв'язок часто ігнорується, а надмірне господарське навантаження може спричинити банкрутство суб'єкта господарювання і втрату робочих місць. Навіть малі зміни у фінансуванні можуть викликати затримання виплати заробітних плат, погіршення умов праці. Отже, будь-які зміни у регулюванні господарської діяльності мають бути оцінені щодо зміни ефективності трудового законодавства. У національній практиці варто використовувати дещо менші розміри для визнання фінансового впливу суттєвим.

У Циркулярі Прем'єр-міністра Франції «Про вплив законопроектів та нормативних актів на молодь» вказано на обов'язковість оцінювання ефективності впливу законопроекту на молодь, адже «державна політика має на меті гарантування для молоді доступу до державних послуг, рівності між молодими людьми, доступу до праці, підвищення рівня зайнятості» [10]. Працевлаштування молоді є проблемним через недостатність досвіду та дискримінацію за віком, а тому

держава має сприяти та допомагати у пошуках роботи молодим людям. Прямий вплив на працевлаштування молоді, як свідчить національна практика, є малоефективним та зменшує мотивацію до роботи, а також шкодить психологічному здоров'ю. Оцінювання ефективності змін до трудового законодавства щодо захисту прав молоді дозволить опосередковано впливати на реалізацію молоддю права на працю, створювати комфортні умови без прямого втручання у вибір місця роботи.

Слід констатувати, що правове регулювання оцінювання ефективності трудового законодавства у Франції має такі особливості:

1) правове регулювання оцінювання ефективності трудового законодавства у Франції проводиться лише попередньо, тобто оцінювання ефективності стосується прийняття певного законопроекту, а чинний акт не аналізується на відповідність прогнозованим та фактичним показникам. Такий підхід є дискусійним, адже оцінювання ефективності є циклічним процесом. Відсутність ex post-оцінювання зменшує швидкість та погіршує якість виявлення проблем у трудовому законодавстві;

2) правове регулювання оцінювання ефективності трудового законодавства вимагає співпраці органів виконавчої та законодавчої влади. Відповідно, співпраця більше не є їхнім добровільним вибором, а є обов'язком для реєстрації законопроекту. Такий підхід відрізняється від національної практики, де законопроекти розробляються в комітетах, а залучення інших суб'єктів громадськості чи органів публічної влади є варіативним та добровільним. У створенні підзаконних актів участь можуть брати лише ті органи державної влади, до компетенції яких входить регулювання трудових відносин. Національний підхід не сприяє узгодженості трудового законодавства і єдності національної політики, а тому більш доречним було б саме встановлення обов'язку співпраці в оцінюванні ефективності;

3) під час оцінювання ефективності трудового законодавства обов'язковим є встановлення фінансового впливу на роботодавців у коротко- і довготривалій перспективі. Будь-які зміни до трудового законодавства спричиняють зміни економічного характеру, що впливають і на суб'єктів трудових відносин, зокрема роботодавця, і на державний бюджет. Саме тому звіти, оцінювання, пояснювальні записки чи інші документи, які вказують на відсутність фінансового впливу на національну економіку чи ігнорують таке питання, потрібно визнавати такими, що були проведені невірно.

Висновки. Отже, досвід правового регулювання оцінювання ефективності трудового законодавства у Франції доцільно запозичити в аспектах визначення сфер та методів оцінювання. Оскільки будь-які зміни до трудового законодавства потребують часу для адаптації суб'єктів трудових відносин, зміни умов праці та підвищення заходів безпеки й охорони праці, то доцільним є створення плану впровадження певного проекту змін, визначення того, які норми та коли будуть скасовані, а які набуватимуть чинності. Задля оцінювання ефективності трудового законодавства в довгостроковій перспективі слід ч. 1 ст. 91 Закону України «Про регламент Верховної Ради України» [11] доповнити новим п. 8 із таким текстом: «Законопроект вноситься на реєстрацію разом з пояснювальною запискою, яка має містити: 8) інформацію про план набрання чинності усіма нормативними положеннями (одночасно чи поетапно), інформацію про нормативно-правові акти чи їх частини, що мають бути скасовані. У разі поетапного набрання чинності законопроектом подається проект перехідних положень». Поступове впровадження норм права зменшить ризики для суб'єктів трудових відносин, а наявність плану перехідних положень забезпечить їх від прогалин у правовому регулюванні. Завдяки таким змінам збільшиться відповідність між прогнозованими та фактичними результатами оцінювання ефективності трудового законодавства.

Що стосується підзаконних нормативно-правових актів у трудовій сфері, то їх зміст часто порушує фундаментальні принципи трудового права (зокрема, щодо рівності та недискримінації) або ігнорує наявні гарантії для окремих категорій, а тому під час їх реєстрації необхідно передбачити оцінювання ефективності саме щодо дотримання таких аспектів. Задля підвищення якості оцінювання ефективності підзаконних нормативно-правових актів у трудовій сфері слід у ст. 13 Положення «Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» [12] створити нову частину *д* із таким змістом: «У державній реєстрації відмовляється, якщо пояснювальна записка до проекту нормативно-правового акта, що регулює трудові відносини, не містить інформації про оцінювання впливу проекту на зайнятість молоді та підвищення гендерної рівності під час працевлаштування та перебування у трудових відносинах». Такі зміни доповнюють перелік питань, які необхідно вирішити для оцінювання ефективності проекту змін, та вказують напрями необхідної діяльності. При цьому безпосередні показники зайнятості чи гендерної рівності не визначаються, що створює простір для дослідження та обґрунтування.

Список використаних джерел:

1. Constitution de la République française du 4 octobre 1958 URL: <https:cutt.ly/uW2lyCe> (дата звернення: 14.09.2021).
2. LOI organique n 2009-403 du 15 avril 2009 relative à l'application des articles 34-1, 39 et 44 de la Constitution. URL: <https:cutt.ly/RW21gbr> (дата звернення: 14.09.2021).
3. Décision n 2009-579 DC du 9 avril 2009. Loi organique relative à l'application des articles 34-1, 39 et 44 de la Constitution. URL: <https:cutt.ly/bW21YwO> (дата звернення: 14.09.2021).
4. Bertrand-léo Combrade. Le projet de loi de réforme territoriale au sénat. l'article 39 alinéa 4 de la constitution traité avec bien peu d'égards. URL: <https:cutt.ly/ZW21X3G> (дата звернення: 14.09.2021).
5. Mode d'emploi: Comment renseigner l'étude d'impact d'un projet de loi ? Mis à jour en novembre 2017. URL: <https:cutt.ly/RW20uB6> (дата звернення: 14.09.2021).
6. Пояснювальна записка до проекту Закону про працю від 28.12.2019. URL: <https:cutt.ly/9W20hFu> (дата звернення: 14.09.2021).
7. Code de la sécurité sociale. URL: <https:cutt.ly/OW20vb3> (дата звернення: 14.09.2021).
8. Circulaire du 23 août 2012 relative à la prise en compte dans la préparation des textes législatifs et réglementaires de leur impact en termes d'égalité entre les femmes et les hommes. URL: <https:cutt.ly/6W20ROC> (дата звернення: 14.09.2021).
9. Circulaire du Premier ministre du 12 octobre 2015 relative à l'évaluation préalable des normes et à la qualité du droit URL: <https:cutt.ly/iW201mo> (дата звернення: 14.09.2021).
10. Circulaire du Premier ministre du 2 mai 2016 relative à l'évaluation de l'impact sur la jeunesse des projets de lois et de textes réglementaires. URL: <https:cutt.ly/LW22tVZ> (дата звернення: 14.09.2021).
11. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 р. № 1861-V. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2010. № 14. С. 412.
12. Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади : Постанова Кабміну від 28.12.1992 р. № 731. URL: <https:cutt.ly/RW22ck> (дата звернення: 14.09.2021).

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.4.13>

СОКОЛОВА Ю.І.

**ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ СУДДІВ**

**TO THE PROBLEM OF DETERMINING THE PLACE OF PENSION PROVISION
IN THE SYSTEM OF SOCIAL GUARANTEES OF JUDGES**

Актуальність статті полягає в тому, що питання соціального захисту громадян України становить один із ключових догматів, на яких ґрунтується Конституція нашої держави. Невід'ємність соціального забезпечення від розуміння змісту держави походить зі стародавніх часів, а саме з переконань філософів, які переймалися питанням співвідношення людини із суспільством та державою. Побудована на знаннях мислителів старовини, сучасна філософська думка констатує, що дійсне людське буття здійснюється як співбуття, що виявляється в смисловій взаємодії, комунікації з іншими людьми. У статті на основі загальнонаукових та загальноправових визначень та концепцій окреслено зміст та особливості соціальних гарантій

© СОКОЛОВА Ю.І. – здобувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності (Харківський національний університет внутрішніх справ)